

Адамшылық сол дейді тамам зерек.
Меірім – жақсы, зұлымдық – жаман дейсің,
Қасқырлыққа қайтесің құр дөңгелеп.
Жаны ашып жәрдем қылмай өткен адам –
Өсіп, өшіп құлаған бір бәйтерек. [5].

Смысл в том, что человек похож на волка, и порой от человека зверя все ж не отличить. Лишь в одном его отличие – в светлом разуме, в уме. Если сил на это хватит человек должен ум подлечить. Нравственная идея ведет человека и к личному «абсолютному самосовершенствованию впереди, в идеале», так как, по Ф.М.Достоевскому, «сделаться человеком нельзя разом, а надо выделаться в человека, Да если б этот идеал и возможен был, то с недоделанными людьми осуществлялись бы никакие правила, даже самые очевидные» [6]. Стремясь к улучшению жизни Шакарим совершал ошибки, но он не боялся после размышлений признавать их. Нравственность человеческая начинается с умения жить по разуму, помогать другим, жить по «внутренним законам», по закону совести, которая не позволит человеку преступить ни одно разумное правило. Он отвергает все правила, придуманные якобы на все случаи жизни. Потому что эти правила создают лишь видимость правильного, морального поведения. Безусловно, правила нужны, они регулируют общение и поведение людей в обществе. Нам не угрожает массовая неукоснительность в соблюдении правил и норм подлинно человеческого общежития, а значит воспитание уважения к правилу остается актуальной задачей общественности. Но даже тогда, когда уважение к правилам станет всеобщим и повсеместным достоянием, - тогда нельзя будет представить это торжеством морали.

Свидетелем такого «соблюдения внешних правил» мы являемся сегодня – это вид коррупции сознания. Соблюдение внешних правил мало свидетельствует о нравственной чистоте и воспитанности человека. Как хитрость легко, почти незаметно для самого человека переходит в лицемерие, так и соблюдение правил может стать удобной формой прикрытия безнравственного поведения и образа жизни.

ЛИТЕРАТУРА:

1. Кеңес пен толғам. Ғақилия // Жұлдыз. – 1998. – № 10., 91 б.
2. Шакарим Кудайбердиев. Три истины. – Алма-Ата, 1991., с. 66.
3. Шәкәрім Құдайбердіұлы. Өлеңдері мен поэмалары. – Алматы: «Рауан», 1990., 69 б.
4. Дидро Д. Собрание сочинений. М.-Л., 1936., т 5., с. 133.
5. Шәкәрім. Өлеңдер мен поэмалар. – Алматы: «Атамұра», 2003. – 123-120 б.
6. Достоевский Ф.М., Полное собрание сочинений – т. 26., с. 47.

УДК 378.147.2:811

<https://doi.org/10.53355/i1153-2210-9237-q>

БОЛАШАҚ МАМАНДАРДЫҢ КОММУНИКАТИВТІК ҚҰЗЫРЕТТІЛІГІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ

Уалиева С.А., магистр, оқытушы-дәріскер

Нұрбек Б., Махат А., гуманитарлық ғылымдар жоғары мектебі, 6B01705-«Шетел тілі: екі
шетел тілі» 4 курс студентері

Илияс Жансүгіров атындағы Жетісу университеті

E-mail: ualievass@list.ru

Аталған мақалада болашақ мамандардың коммуникативтік құзыреттілігін қалыптастыру ерекшеліктері қарастырылады. Сонымен қатар, аталған мәселенің шетел тілі пәні арқылы ұйымдастыру жолдары айқындалған. Коммуникативтік құзырет тілдік

тұрғыда зерттеліп, көптеген еңбектердің нысаны болған, бірақта бұл ұғымды анықтауда түбегейлі негіздің болмауы, зерттеу жұмысы тақырыбының қанишалықты өзекті екенін көрсетеді. Коммуникативтік құзырет дағдылары болашақ маман тұлғасын қалыптастырудың қажетті алғы шарттарының бірі болып табылады.

Зерттеудің өзектілігі мәдениеті жоғары, өмір сүруге қабілетті, біліктіліктері мен іскерліктердің негізгі құндылықтарың меңгерген тұлға субъектісін қалыптастыру. Шетел тілінде қарым-қатынас жасау барысында коммуникативтік құзырет дағдыларын дамыту және шетел тілін оқу аясында әртүрлі әдістер негізінде коммуникативтік құзыреттіліктің негізгі құндылықтарын қалыптастыру бүгінгі күннің талабы. Бұл құндылықтарды санаға орнату үшін өрісі биік, дүниетанымы кең, саналы ұрпақ тәрбиелеуіміз керек.

Тірек сөздер: коммуникативтік құзыреттілік, тұлға, қалыптастыру, коммуникативтік дағды, интеграциялық үдерістер, құндылықтар, тұлғалық қасиеттер.

В данной статье рассматриваются особенности формирования коммуникативной компетентности учащихся. Кроме того, определены способы организации этого вопроса через предмет иностранных языков. Коммуникативная компетенция изучалась лингвистически и была предметом многих работ, но отсутствие фундаментальной основы для определения этого понятия вызывает большую озабоченность в исследовательской работе. Коммуникативная компетентность является одной из предпосылок формирования будущего профессионала.

Актуальность исследования заключается в формировании личности человека с высокой культурой, дееспособностью, навыками и базовыми ценностями предпринимательства. Востребованностью сегодняшнего дня является развитие навыков коммуникативной компетенции в общении на иностранном языке и формирование основных ценностей коммуникативной компетенции на основе различных методов обучения иностранному языку. Для того, чтобы привить эти ценности нашему сознанию, нам необходимо воспитать поколение с широкими взглядами, непредубежденностью.

Ключевые слова: коммуникативная компетентность, личность, формирование, коммуникативные навыки, интеграционные процессы, ценности, личностные качества.

This article discusses the features of the formation of students' communicative competence. In addition, the ways of organizing this issue through the subject of foreign languages are determined. Communicative competence has been studied linguistically and has been the subject of many works, but the lack of a fundamental basis for defining this concept is of great concern in research work. Communicative competence is one of the prerequisites for the formation of a future professional.

The relevance of the study lies in the formation of the personality of a person with a high culture, capacity, skills and basic values of entrepreneurship. The demand today is the development of communicative competence skills in communication in a foreign language and the formation of the basic values of communicative competence based on various methods of teaching a foreign language. In order to instill these values in our consciousness, we need to educate a generation with broad views, open-mindedness.

Key words: communicative competence, personality, formation, communication skills, integration processes, value, personal qualities.

Бүгінгі таңда еліміздің білім беру жүйесінде оқыту үрдісін тың жаңалықтарға негізделген жаңа мазмұнмен қамтамасыз ету міндеті тұр, сонымен бірге шет елдермен халықаралық байланыстары, қарым-қатынасы күннен-күнге нығайып, еліміздің беделі артып келеді. Қазақстанның білім беру жүйесінің әлемдік білім кеңістігіне біртіндеп өтуі, тәуелсіз мемлекетке айналып, әлемдік өркениеттің даму жолына түсуі, шетел тілін жетік меңгертуді талап етеді. Яғни, – қоғамдық-саяси өмірге белсенді араласуға қабілетті, ғылым саласында білімі мен біліктілігін көрсете алатын,

көптілді және көпмәдениетті белгілі бір құзыреттерді бойына сіңірген, жеке тұлғаны қалыптастыру – ол бүгінгі күннің міндеті.

Еліміз бен әлемде орын алып отырған әлеуметтік, саяси және экономикалық өзгерістер, сөз жоқ, әлемдік ғылымға, педагогикалық теория мен тәжірибеге де өз ықпалын тигізуде. Еліміз әлеуметтік және тұлғааралық деңгейде коммуникативтік өзара ықпалдасудың жаңа белесіне көтерілді. Қазіргі тұлға жоғары білім деңгейіне ие болып қана қоймай, қоғамдағы жаңа өзгерістерге дер кезінде және лайықты үн қата білуі тиіс, ақпарат алу, оны өңдеу және жүзеге асыруды өз тілімен бірге шет тілде де атқара алуы тиіс. Қазақстан Республикасында білім беруді дамытудың 2011–2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасында білім алушылар үшін: «баршаға бірдей сапалы білімге қол жеткізу; коммуникативтік және кәсіптік құзыреттілікті дамыту», – деп көрсетілген.

Құзыреттілік ұғымы көп мағыналы. «Құзыреттілік» термині көбінесе белгілі бір әлеуметтік-кәсіби статус иесіне байланысты пайдаланылады. Методикалық терминдер сөздігінде «Құзыреттілік – бұл қандай да бір оқу пәнін оқыту процесінде қалыптасатын білім, білік, дағдылар жиынтығы деп тұжырымдама береді, сонымен қатар, қандай да бір қызметті орындай алу қабілеттілігі бар екендігі» – айтылған.

Көптеген ғылыми еңбектерде «құзыреттілік» ұғымына әралуан көзқарастар беріліп жүр. Кейінгі кезде орыс ғалымдары В.А.Адольф, Н.В.Кузьмина, А.К.Маркова, Э.Ф.Зеер, В.А.Сластенин, Т.Ф.Лошакова, т.б. педагогикалық зерттеулерінде педагогтардың кәсіби құзыреттілігі туралы мәселеге көп қызығушылық пайда болғанын айтады.

Ал отандық ғалым Ш.Таубаева: «Құзыреттілік - ол тұлғаның оқыту мен әлеуметтену процестері барысында меңгерген білім мен тәжірибеге негізделген, оның жалпы қабілеті мен іс-әрекетке даярлығы ретінде айқындалатын, тұлғаның қасиеті»-деп анықтама береді[1;22].

Ғалымдардың еңбектеріне сүйене келе, «Құзыреттілік— бұл білімді, іскерлікті қолдану қабілеті, оқу міндеттерін шешуде тәжірибие негізінде стандарттан тыс жағдайда адамның табысты нәтижелі әрекет ету қабілеті» деген тұжырымдама тоқталдық.

Коммуникативтік құзыреттілік – біріншіден, жеке тұлғаның дамуы мен өзіндік дамуы процесіндегі педагогтың жеке тұлғалық қасиеті; екіншіден, ұстаздың педагогикалық қарым-қатынастық мақсаты, түйіні, құрылымы, құралы, ерекшелігі туралы хабардарлығының көрсеткіші; қажетті технологиялық деңгейін меңгеруі; маманның жеке психологиялық сапасы; коммуникативтік іс-әрекетін әрдайым жетілдіріп тұруға тырысуы; негізгі құндылық ретінде жеке адамның тұлғасына бейімделе білу, “бағдар ету”, сонымен қатар педагогикалық қарым-қатынас кезінде туындайтын міндеттерге шығармашылық, қапысыз шешім таба білу қабілеті.

Құзыреттілік статусын толыққанды түрде түсіну үшін, когнитивтік-мәдени әдіснамаға негізделген академик С.С.Құнанбаеваның ұстанымдары өте маңызды. Өйткені, қатысымдық құзырет шет тілдік мәдениетті үйренудегі негізгі, қажетті құзырет болып табылады [2,51].

Көптеген психолог-ғалымдар құзырет пен құзыреттіліктің психологиялық табиғатына басты назар аударады. Мысалы, ресейлік ғалым И.А.Зимняя зерттеулерін берілген ұғымдардың мәнін айқындауға, мазмұнын талдауға, құзыреттіліктерді анықтауға арнаған [3,47].

Жоғарыда берілген тұжырымдамалардан мынандай қорытынды шығаруға болады, оқушылардың коммуникативтік құзыреттілігін қалыптастыруда олардың жаңаны қабылдауға деген ашықтығын, қарым-қатынас жасауға бейімделуін қалыптастыру үлкен мәнге ие. Әрине, мұндай жағдайда педагогтың кәсібилігі мен біліктілігі жоғары болуы керек.

Сондықтан да талап етілетін нәрсе – оқушылардың шетел тілін алғашқы байланыстар орнату мақсатында олардың білім, білік, дағдыларын кеңейту ғана емес, сонымен бірге бәсекелестігін қамтамасыз ететін тұғырлы коммуникативтік құзыреттіліктерді де қалыптастыру. Көптеген жылдар бойы мектептерде оқушылардың шетел тілдерін меңгеруін коммуникативтік тұрғыдан толыққанды қылуға ұмтылып келеді. Алайда, бір айқындалған жайт - жылдар бойы орныққан оқыту әдістемесінің тұжырымдық негіздері, оқушыларға шет тілдерін меңгерту әдістері заман талаптарына жауап бермейді. Шет тілін меңгерудің,

мәдениеттер арасындағы қарым-қатынасқа дайындықты қалыптастырудың өзге парадигмасына ауысу қажеттілігі туындап отыр. Бұл ауысудың тұжырымдамалық негізі туралы айтар болсақ, ол жеке тұлғаның қажеттіліктік-мақсаттық қырын дамытуға бағытталған арнайы шаралар дайындалуы тиіс, коммуникативтік құзыреттіліктер негізіндегі технологияларға көшу, мектеп ауқымындағы білім беруді ұйымдастыру, функционалдық-прагматикалық негіздегі оқыту әдістемелерін даярлау [4,216].

Коммуникативтік құзыреттілікті қалыптастыру үдерісінің тиімділігі төмендегідей жайттарға тәуелді: мектеп контекстіндегі шетел тіліне оқытуды ұйымдастыру; ынтаны жоғарылату шараларының жүйесін қолдану; оқушылардың коммуникативтік құзыреттілікті меңгеруге деген сұраныстарын дамыту; педагогикалық қолдау тетігін даярлау; оқу-әдістемелік жағынан қамтамасыз ету.

Коммуникативтік құзыреттілікті қалыптастырудың табыстылығы педагогикалық қолданудың арнайы даярланған іс-шаралар кешені арқылы жүзеге асады. Педагогикалық қолдау шетел тілін оқытудың ерекшеліктерін ескере отырып, тұлғаға бағыттала жүргізіледі: коммуникативтік тұрғыдан белсенді әлеуметтік-педагогикалық орта қалыптастыру; оқушылардың талғамына сәйкес оқытуды бағыттау; оқыту міндеттерін шешуде тұлғалық дамудың табыстылығын белсендіру; білім алушыларды құндылықтар әлеміне енгізу, тұлға үшін маңызды құндылықтық бағдарлар жүйесін таңдауда көмек көрсету; тілі оқытылатын елдер мәдениеті туралы ғылыми білімді кеңейту; оқушылардың өзін-өзі тануына көмектесу; жаңа ақпараттық технологиялар арқылы қарым-қатынас жасау мүмкіндіктерін кеңейту. Коммуникативтік құзыреттіліктерді қалыптастыру мақсатына бағытталған шетел тіліне тұлғалық бағдарлы оқыту әдістемесі төмендегідей әдіс-тәсіл, амалдарды қолдануға құрылған: мазмұнында жеке тұлғалық мәнге ие мәселелер қамтылған аутентикалық мәтіндерді іріктеу арқылы оқушылардың жеке тәжірибесін белсендіру; оқушылардың тек тілдік дағдыларын ғана емес, олардың шетел тілінде ойлау қабілетін қалыптастырып, дамытуға мүмкіндік беретін аудиолингвальды әдісті қолдану; рөлдік бейнеге сай табыс жағдаятын жасау оқушылардың тілді меңгеру бағытындағы қол жетімді жетістіктерін жоспарлау; диалог пен полилог сабақтастығы негізіндегі іскери және рөлдік ойындарды алмастыра қолдану; грамматикалыққа қарағанда шығармашылық жаттығулардың көлемін ұлғайту; мәдени, тарихи ортаға енгізу; сабақтарда техникалық құралдарды қолдану. Даярланған әдістемені табысты жүзеге асырудың басты шарттары: коммуникативтік тұрғыдан толыққанды тілдік орта қалыптастыру; оқыту мазмұнын дидактикалық бейімдеу; оқытудың коммуникативтік бағдарлығы; өзіндік жұмыстар көлемінің ұлғаюы; оқыту үдерісін компьютермен сүйемелдеу; коммуникативтік құзыреттіліктерді меңгеруді мониторингілеу; тұлғалық-бағдарлы көзқарас талаптарына сай оқу-әдістемелік қамтамасыз ету болып табылады [5,242].

Коммуникативтік құзыреттіліктің *міндеті*:

- ауызша және жазбаша қарым-қатынасын қалыптастыру;
- сөйлеу дағдыларын дұрыс меңгерту;
- жеке тұлғаның құзыреттілік қатысымдылығын жүзеге асыру.

Коммуникативтік құзыреттілік бойынша сөйлесудің барлық компоненттеріне тән дағдыларды меңгеру: ауызша және жазбаша тілде, сөзді таңдау тәсілдерін ұстану, көпшілік алдында сөйлеу дағдыларын меңгеру және де тақырыпқа сай сөздерді қолдана білу талаптарын кешенді меңгеру.

Коммуникативтік құзыреттілік арнайы білім, дағды, әдет, әртүрлі негізгі әдіс-тәсілдер, амалдарды меңгеруі арқылы қалыптасады.

Интерактивтік технологиялар оқытудың әдістері мен түрлерінің, бағдарламаларының интерактивті мүмкіндіктері кері байланысты іске асыра отырып, оқушылардың белсенділігін арттыруға, дәстүрлі оқыту жүйелерінің көбінде орындалмайтын диалог пен тұрақты көмекті де іске асыруға мүмкіндік береді. Демек, бір-бірімен бетпе-бет кездесусіз-ақ оқушы мен оқытушы арасында интерактивті қарым-қатынас орнату және пән бойынша білім мен дағдының белгілі бір мөлшерін өз бетінше игеру.

«Интерактивтік» термині ағылшынның өзара белсенділік мағынасындағы «interaction» сөзінен шыққан. Интерактивті дәріс педагог жетекшілігімен ұйымдастырылатын дәстүрлі оқыту тәсілі мен жекелей компьютерлік оқытудың ұтымды жақтарының үйлесімінен тұрады. Компьютер мұғалімнің белсенді көмекшісіне айналды. Ақпараттық-танымдық мазмұнмен қатар, интерактивті дәріс мазмұндау барысында компьютерлік слайдтарды қолдану арқасында эмоционалдық сипатқа ие.

Ойындық оқыту технологиясы белсенді оқыту технологияларының бірі. Ойындық оқыту әдісі имитациялық және имитациялық емес болып бөлінеді.

Имитациялық емес әдіске дөңгелек үстел, алдын – ала жасалған конспект бойынша шолу, коллоквиум, бағдарламалап оқыту, семинар, тақырыптық дискуссияға арналған көшпелі сабақ, олимпиада жатады. Имитациялық әдіс ойындық және ойындық емес болып екіге бөлінеді.

Ойындық имитациялық әдіске тиімді шешім таңдаудың көп нұсқалылығы, «миға шабуыл», іскерлік ойындар, рөлдік ойындар, жеке технологиялық үдерісті ойын арқылы жобалау, ал ойындық емес имитациялық әдіске ситуациялық шешімдер, жекелеген міндеттерді шешу, сабақтың қорытындысын шығару және мұғалімнің бағалауы, ұсынылған нұсқаларды талқылау, семинар өткізу, жеке тренажер жатады.

Іскерлік ойын өткізілгеннен кейін оны міндетті түрде талдау қажет, себебі талдау кезінде оның барысында кездескен қиыншылықтар, қатысушылардың пікірлері, қорытындылардың пайдасы мол. Іскерлік ойындар шешім қабылдау техникасына үйретеді, теориялық білімді практикада қолдана білуге машықтандырады [6,89].

Оқытуда қолданылатын оқыту әдістері, технологиялар, сабақтың түрлері, білімдік, тәрбиелік және дамытушылық мақсаттардың орындалысы т.б. мәселелердің көрініс беруі қадағаланады. Құзырет – қойылған мақсаттарға жету үшін ішкі және сыртқы ресурстарды тиімді іске асыруға дайындық; жеке және қоғамдық қажеттіліктерді қанағаттандыру мақсатында табысты іс-әрекетке дайындық, яғни, білім беру жүйесіне әлеуметтік тапсырысты құрайды. Ал, құзыреттілік – білім алушының іс-әрекеттің әмбебап тәсілдерін меңгеруінен көрінетін білім нәтижесі.

Шетел тілін оқу аясында әртүрлі әдістер негізінде коммуникативтік құзыреттіліктің негізгі құндылықтарын қалыптастыру бүгінгі күннің талабы. Бұл құндылықтарды санаға орнату үшін өрісі биік, дүниетанымы кең, саналы ұрпақ тәрбилеуіміз керек.

ӘДЕБИЕТТЕР:

1. Таубаева Ш. Формирование лингвокультурологической компетенции будущего учителя иностранных языков в контексте его подготовки и межкультурной коммуникаций. –Алматы, 2009. -22 б.
2. Құнанбаева С.С. Қазіргі шеттілдік білім берудің теориясы мен практикасы - Алматы, 2011. - 51б.
3. Зимняя И.А. Ключевые компетенции-новая парадигма результата образования. Высшее образование сегодня, 2003 -
4. Петровская Л. А. Компетентность в общении.- М.: ММУ баспасы.- 1989. – 216 б.
5. Кусаинов Г.М. Новая педагогическая технология: методология, теория и практика: Монография. –Усть-Каменогорск: ВК ИЦРО XXI век, 1997. –242б.
6. Нағымжанова Қ.М. Оқу процесінде инновациялық іс-әрекеті. Өскемен: МедиаАльянс, 2004.-89 б.